

ORIGINAL ARTICLE

Inhibiting and Facilitating Factors in the Development of Ecotourism Lodges (Case Study: Villages of Ardabil Township)

Bahram Imani¹, Alireza Ghane²

1. Associate Professor, Department of Geography and Rural Planning, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran

2. Ph.D. Student in Geography and Rural Planning, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran

Correspondence
Bahram Imani
Email: Bahram_imani60@yahoo.com

Received: 29/Oct/2024
Accepted: 20/Dec/2024

How to cite

Imani, B.; Ghane, A. (2024). Inhibiting and Facilitating Factors in the Development of Ecotourism Lodges (Case Study: Villages of Ardabil Township), *Physical Social Planning*, 9 (3), 35, 1-16.
(DOI: [10.30473/psp.2025.72626.2739](https://doi.org/10.30473/psp.2025.72626.2739))

ABSTRACT

Tourism is recognized as a significant source of income and a crucial factor in the development of nations. Ecotourism lodges play a pivotal role in tourism development and sustainable rural development. Therefore, understanding the inhibiting and facilitating factors in the development of these lodges is essential. This research aims to identify and explain the inhibiting and facilitating factors in the development of ecotourism lodges from the perspective of experts in the villages of Ardabil Township (specifically, Vakilabad and Sham Asbi villages). This study employed a mixed-methods approach, utilizing a sequential exploratory design conducted in two phases, qualitative and quantitative. In the qualitative phase, the range of variables and key indicators were identified through a scoping review. Subsequently, in the quantitative phase, a survey method using questionnaires was administered to a sample of 100 professionals, experts in ecotourism lodges, and local managers from the selected villages. The reliability and validity of the questionnaire were assessed using Cronbach's alpha, which yielded a value of 0.937, indicating an acceptable level of reliability. Structural equation modeling (SEM) in Smart PLS3 software was used for data analysis. The findings revealed that economic factors (effect coefficient 0.817) and socio-cultural factors (effect coefficient 0.802) were significant inhibiting factors, while socio-cultural factors (effect coefficient 0.904) and economic factors (effect coefficient 0.816) were significant facilitating factors for the development of ecotourism lodges in the studied areas.

KEYWORDS

Tourism, Rural, Sustainable Development, Ecotourism Lodge, Ardabil.

«مقاله پژوهشی»

عوامل بازدارنده و پیش‌برنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی (مورد مطالعه: روستاهای شهرستان اردبیل)

بهرام ایمانی^۱، علیرضا قانع^۲

۱. دانشیار برنامه‌ریزی شهری و روستایی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.
۲. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

نویسنده مسئول: بهرام ایمانی

رایانامه: Bahram_imani60@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۰۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۲۹

چکیده

امروزه گردشگری یکی از منابع مهم درآمد و از عوامل مؤثر در توسعه و پیشرفت کشورها است. در این میان، اقامتگاه‌های بوم‌گردی نقش کلیدی در توسعه گردشگری و توسعه پایدار روستایی دارد؛ بنابراین، شناخت عوامل پیش‌برنده و بازدارنده توسعه این نوع اقامتگاه‌ها ضرورت خاصی دارد. پژوهش حاضر با هدف شناسایی و تبیین عوامل بازدارنده و پیش‌برنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی از دیدگاه خبرگان در روستاهای شهرستان اردبیل (برای نمونه روستای وکیل‌آباد و شام‌اسبی) انجام شده است که با استفاده از روش ترکیبی موضوع بررسی شده است. رویکرد تحقیق متوالی اکتشافی است که در دو مرحله کمی و کیفی انجام شده است. در مرحله کیفی با استفاده از روش مرور دامنه متغیرها و شاخص‌های اصلی شناسایی شدند و سپس در فاز کمی با استفاده از روش پیمایش و پرسش‌نامه تهیه شده در بین جامعه آماری پژوهش که ۱۰۰ نفر از شاغلان و آگاهان در زمینه اقامتگاه بوم‌گردی و متخصصان و مدیران محلی روستاهای منتخب بود، قرار گرفت. برای سنجش پایایی و قابلیت اعتماد پرسش‌نامه از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد که میزان ۰/۹۳۷ به دست آمده که نشانگر سطح اطمینان قابل قبول بود. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش معادلات ساختاری در نرم‌افزار Smart PLS3 استفاده گردید. نتایج پژوهش نشان داد که عامل اقتصادی (با ضریب اثر ۰/۸۱۷) و اجتماعی - فرهنگی (با ضریب اثر ۰/۸۰۲) عوامل مهم بازدارنده و عامل اجتماعی - فرهنگی (با ضریب اثر ۰/۹۰۴) و اقتصادی (با ضریب اثر ۰/۸۱۶) عوامل مهم پیش‌برنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در محدوده‌های مورد مطالعه پژوهش می‌باشند.

واژه‌های کلیدی

گردشگری، روستا، توسعه پایدار، اقامتگاه بوم‌گردی، اردبیل.

استناد به این مقاله:

ایمانی، بهرام؛ قانع، علیرضا (۱۴۰۳). عوامل بازدارنده و پیش‌برنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی (مورد مطالعه: روستاهای شهرستان اردبیل)، فصلنامه علمی برنامه‌ریزی توسعه کالبدی، ۹ (۳)، ۳۵-۱۶.

(DOI: [10.30473/psp.2025.72626.2739](https://doi.org/10.30473/psp.2025.72626.2739))

مقدمه

باتوجه به اینکه جریان شهری شدن به تدریج در حال افول است و مدل شهرگریزی مشاهده می‌شود (Casais et al, 2020:17) و از سویی ارزش و جایگاه زندگی روستایی و محلی بیش از گذشته هویدا شده است (Kim et al, 2020:5)، بایستی بسترسازی خدمتی فضاهای روستایی طوری طراحی شود تا حضور گردشگران، شرایط را برای توسعه اقتصادی و اجتماعی جامعه محلی فراهم کند (Azizi et al, 2023:2). یکی از زمینه‌های روبه‌رشد گردشگری، بوم‌گردی است که به عنوان مفهوم جدیدی در گردشگری که نخستین بارقه آن از طریق ایده همسازی دوباره با طبیعت حقیقی شکل گرفت (Wondirad et al, 2020:18). از نظر جامعه گردشگران؛ بوم‌گردی، سفری مسئولانه، به عرصه‌های طبیعی است که هدف‌های عمده آن حفاظت از منابع زیست‌محیطی طبیعی و ارتقای سطح زندگی جوامع روستایی و محلی است و به‌عنوان مدل فضایی گردشگری در طبیعت، می‌تواند تأثیرات مثبت زیادی در مناطق برجای گذارد و می‌توان آن را یکی از منابع جدید درآمد در راستا توسعه پایدار نام برد (Mohamadi Garfami et al, 2022:5).

توسعه نواحی روستایی، مستلزم برنامه‌ریزی در همه زمینه‌های مرتبط است که خدمات اقامتی یکی از این بخش‌هاست (Barcena et al, 2017:5). خدمات اقامتی و رفاهی و چگونگی کیفیت آن‌ها یکی از موضوعات چالشی توسعه گردشگری، جذب و جلب رضایت گردشگران به‌ویژه در مناطق روستایی کشور است؛ لذا در سال‌های اخیر اقامتگاه‌های بوم‌گردی در کشور مورد توجه پژوهشگران، مدیران سرمایه‌گذاران و گردشگران قرار گرفته است (Lahonian et al, 2023:7). اقامتگاه‌های بوم‌گردی نمونه‌ای از کسب‌وکارهای کوچک‌مقیاس با مالکیت محلی هستند که با فشار کمتر برای محیط طبیعی و انسانی و کاهش نشت اقتصادی از فعالیت‌های اساسی در تحقق توسعه پایدار محسوب می‌شوند (Fazli, N. & RolnodinEftekhari, 2022:4). ساختار بومی محصولات، خدمات و فعالیت‌های گردشگری، ساختار محیطی بوم‌گرا، ساختار مالکیت و مدیریت خانوادگی و مشارکت جامعه محلی و ساختارهای مناسب زیربنایی گردشگری ارکان اصلی اقامتگاه‌های بوم‌گردی را تشکیل می‌دهند (Atai Ardestani, 2019:33). در واقع، هدف اصلی از ایجاد و توسعه این نوع اقامتگاه‌ها که هویت و ساختاری بومی دارند، رسیدن به توسعه پایدار گردشگری بوده است و توسعه پایدار گردشگری نیز بر کیفیت زندگی جامعه میزبان، رضایت گردشگران و حفظ زیست‌محیطی و منابع انسانی و اجتماعی تأکید دارد (Hesam, 2019:5).

توسعه و فعالیت اقامتگاه‌های بوم‌گردی سال‌هاست که در اروپا و آمریکا در حال فعالیت است. با این حال که فعالیت آن در چارچوب

ضوابط قانونمند در ایران، عمری کمتر از بیست سال دارد؛ ولی تعداد و فراوانی آن‌ها در سراسر ایران به سرعت در حال پیشی گرفتن از دیگر فعالیت و شغل‌های در حوزه گردشگری است (Buzrajmehri et al, 2021:9). بوم‌گردی یکی از ارزشمندترین شاخه‌های گردشگری بوده و اقامتگاه‌های بوم‌گردی از مؤثرترین ابزارها برای مدیریت گردشگری فرهنگی و جذب گردشگران و حفظ و رعایت اصول بوم‌گردی است که نقش چشمگیری در توسعه جوامع محلی و مشارکت آن‌ها در فعالیت‌های گردشگری دارد (Hashemi, 2020:52). این اقامتگاه‌ها، نقش مؤثری در توسعه و جذب گردشگران بازی می‌کنند و دارای ابعاد اقتصادی، اجتماعی، تفریحی و بوم‌گردی هستند، زیرا علاقه‌مندان بوم‌گردی، تمایل به اقامت در محیط‌های طبیعی، باز، با هزینه کم و با خدمات جانبی مناسب هستند (Hassanpour et al, 2021:2). از طرفی ویژگی‌های معماری اقامتگاه‌های بوم‌گردی به ویژه ساختار کالبدی آن، تأثیرات مهمی در افزایش یا کاهش گردشگران و میزان استقبال از فضاهای بوم‌گردی و همچنین تأثیرات آن بر میزان اشتغال افراد، توسعه مناطق روستایی و مشارکت مردمی دارد. از آنجایی که اقامتگاه‌های بوم‌گردی تجهیزات و امکانات ساده و ارگانیک دارد و به جای فناوری، نیازمند خلاقیت و کارآفرینی هستند، لذا مشارکت گروه‌های مردمی در قالب ساکنین روستا و کارآفرینان روستایی و یا کارآفرینان مستقل در مناطق بوم‌گردی، می‌تواند در بهبود وضعیت اقامتگاه‌ها به ویژه از منظر معماری بوم‌گردی و ویژگی‌های کالبدی آن بسیار مؤثر باشد و مشارکت گردشگران نیز می‌تواند در پایداری بوم‌گردی نقش آفرین باشد. ساختار اقامتگاه‌های بوم‌گردی بیان‌کننده عوامل و عناصر معماری این اقامتگاه‌ها به ویژه عناصر کالبدی بوده که نقش آن‌ها در توسعه بوم‌گردی و افزایش کارآفرینی به عنوان عوامل تأثیرگذار در توسعه مقصدهای بوم‌گردی بر پایه اصول معماری اقامتگاه‌ها همواره لازم است مورد توجه قرار گیرد (رستم پیشه و همکاران، ۱۳۹۸: ۲). در حالی که قنبری و همکاران (۱۳۹۶)، برنامه‌ریزی توسعه پایدار گردشگری با تأکید بر خانه‌های اکولوژیکی بخش هنزا را مطالعه کردند. نتایج آنها نشان داد هرچند راه اندازی خانه‌های اکولوژیکی مناسب‌ترین گزینه جهت اقامت گردشگران محسوب می‌شوند، با وجود این راه اندازی این خانه به زعم نقاط قوت، دچار ضعف‌ها تهدیدهای متعددی هستند. یوسفی (۱۳۹۸)، اذعان می‌دارد که وجود اقامتگاه بوم‌گردی در توسعه اقتصاد گردشگری روستای ایور تأثیر بسزایی دارد. عطایی اردستانی (۱۳۹۸)، نیز نشان می‌دهد که تمایل مردم نسبت به توسعه گردشگری و نقش مثبت اقامتگاه‌های سنتی بالاست همچنین بیشترین تأثیر ایجاد و راه‌اندازی اقامتگاه‌های بوم‌گردی، در بعد اقتصادی رخ داده است و نیز نسبت به سایر نهادهای خصوصی و محلی، مشارکت بخش دولتی در فرایند ایجاد و توسعه

پژوهش خود نتیجه می‌گیرند که در محیطی که مشکلات زیست‌محیطی روزبه‌روز در حال افزایش است، اقامتگاه‌های بوم‌گردی هم تجربه‌ای متفاوت از تعطیلات را برای مشتریان خود فراهم می‌کنند و هم به تلاش‌های گردشگری پایدار در سطح مهمی خدمت می‌کنند. سیمپسون^۲ و همکاران (۲۰۲۲)، در یک پژوهش مشابه نتیجه می‌گیرند که ویژگی‌های بوم‌گردی تأثیر مستقیمی بر انگیزه‌های توریست بین‌المللی برای بازدید از سریلانکا و رضایت بازدیدکنندگان داشت. علاوه بر این، انگیزه‌های سفر و رضایتمندی، تأثیر مستقیم قابل‌توجهی بر قصد گردشگران برای بازدید مجدد از بوم‌گردی‌ها و در نتیجه سریلانکا به طور گسترده‌تر دارند و در نهایت ورمزیاری و همکاران (۲۰۲۲) با مطالعه‌ای که انجام داده‌اند نتیجه می‌گیرند که اقامتگاه‌های بوم‌گردی به‌عنوان گرایشی جدید در گردشگری، تجربه‌ای متفاوت از تعطیلات را فراهم می‌کنند و به گردشگری پایدار کمک می‌کنند. توسعه این اقامتگاه‌ها باید با مطالعات جامع منابع طبیعی و فرهنگی با توجه به ابعاد اجتماعی، اقتصادی، کالبدی آغاز شود تا ارزش‌های ذاتی این منابع برای جوامع بومی آشکار شود. همچنین، باید مطالعاتی در مورد ساختارهای فضایی سکونتگاه‌های سنتی، الگوهای استفاده از زمین و فعالیت‌های معیشتی انجام شود و دسترسی به منابع حیاتی مانند آب و برق بررسی گردد.

در این میان یکی از مهم‌ترین زمینه‌های بوم‌گردی در شمال غرب ایران، استان اردبیل است. شهرستان اردبیل با داشتن شاخص‌های گوناگون، یکی از شهرستان‌های تأثیرگذار در جذب گردشگری است و با عنایت به ظرفیت‌های آن می‌توان این استان و خصوصاً این شهرستان را مقصدی در حوزه بوم‌گردی کشور به حساب آورد (Mohammadian Abi Biglo, 2020:24). آنچه به‌روشنی مشخص است شهرستان اردبیل مجموعه‌ای متنوع و کامل از جاذبه‌های بوم‌گردی و جذب گردشگر است. به استناد آمار رسمی منتشر شده از سوی وزارت میراث‌فرهنگی، گردشگری و صنایع‌دستی در ایام نوروز ۱۴۰۲ در استان‌های کشور ۵۷ میلیون نفر شب اقامت ثبت شده است که استان اردبیل در جایگاه دوم بیشترین درصد رشد اقامت نوروزی نسبت به مدت مشابه در سال گذشته بوده است. در همین مدت بیش از ۴۳۴ هزار اقامت در انواع مراکز اقامتی استان به ثبت رسیده است. شهرستان اردبیل بیش از ۱۶۱ روستا و از این تعداد ۱۱۴ روستا در بخش مرکزی و محدوده مورد مطالعه قرار دارد. بر اساس بررسی‌های به‌عمل آمده تنها ۳ اقامتگاه بوم‌گردی شامل دو اقامتگاه بوم‌گردی در روستای وکیل آباد و یک اقامتگاه بوم‌گردی در روستای شام اسبی در این بخش مشغول به فعالیت هستند. این در حالی است که تا زمان انجام این تحقیق هیچ‌گونه درخواست در مرحله بررسی و یا اقامتگاه

اقامتگاه‌های سنتی از اولویت بالاتری برخوردار است. رستم پیشه و همکاران (۱۳۹۸)، بیان می‌کنند که یکی از عناصر مهم، تغییر یا جهت دهی دیدگاه‌های مخاطبان است و معماری در اقامتگاه‌های بوم‌گردی در فضاهای بکر و روستایی در هدایت دیدگاه‌های گردشگران و طیف بندی آن‌ها نقش مهمی ایفا می‌کند. بنابراین، بررسی نقش معماری در ساخت اقامتگاه‌های بوم‌گردی و ارتباط با آن عوامل جاذبه و دافعه گردشگری و توسعه نواحی روستایی و تدوین برنامه ریزی آتی حوزه اقامتگاه بوم‌گردی، ضروری است و معماری به عنوان عامل مهم تأثیرگذار در فرآیند توسعه بوم‌گردی در نظر گرفته می‌شود. مطالعه پیرگری (۱۳۹۹)، هم بر مهم‌ترین اثرات اجتماعی توسعه بوم‌گردی شامل تغییر آداب و رسوم محلی، افزایش علاقه‌مندی به فرهنگ و سنت‌های قدیمی، آشنایی با حقوق یکدیگر و بهبود کیفیت زندگی و نیز اثرات اقتصادی آن شامل افزایش هزینه زندگی، افزایش قیمت زمین و خانه‌های روستایی، جذب منابع مالی و بودجه‌های دولتی، تقویت فعالیت اقتصادی زنان، افزایش اشتغال فصلی و افزایش قیمت‌های کاذب در اجاره زمین تأکید می‌کند. نرگس وزین و همکاران (۱۴۰۱)، در مطالعات مشابهی نتیجه می‌گیرند که سه عامل حمایت مالی، مهارت نیروی انسانی و شناخت وضعیت بازار گردشگری و کسب کار بیشترین اثرگذاری را بر موفقیت کسب‌وکار اقامتگاه‌های بوم‌گردی دارد. بوزرجمهری و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی بیان می‌کنند اقامتگاه‌های بوم‌گردی از بعد اقتصادی و در شاخص‌های ارتقای سطح درآمد مردم محلی، افزایش اشتغال، به‌ویژه اشتغال زنان روستایی، در بعد اجتماعی نیز سبب تقویت اعتمادبه‌نفس روستاییان، توسعه همکاری‌های محلی و مشارکت روستاییان و حفظ هویت و افتخار به روستا شود. در بعد زیست‌محیطی باعث پاکیزگی محیط روستا و حفاظت از منابع محیطی شده است. ثقفی‌اصل (۱۴۰۰) نتیجه می‌گیرد که اقامتگاه‌های بوم‌گردی در ابعاد اجتماعی فرهنگی، زیست‌محیطی و اقتصادی تأثیرگذار بوده و نیز توسعه آنها می‌تواند در ایجاد شغل و بالابردن سطح درآمد روستاییان شهرستان طالقان نقش تأثیرگذاری داشته باشد. از طرفی محمدی‌گرفمی و همکاران هم تأکید دارند که ایجاد اقامتگاه بوم‌گردی بیشترین تأثیر را بر اشتغال زنان داشته است. رئیسی‌نژاد و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی بیان می‌دارند که اقامتگاه بوم‌گردی در تأمین نیازهای طبیعت‌گردی و فراهم‌آوردن زمینه حضور مستقیم مخاطبان با طبیعت و عناصر موفق بوده است. فضلی و رکن‌الدین افتخاری (۱۴۰۱)، در مقاله‌ای بیان می‌کنند که کیفیت کالبدی، کیفیت محیطی، کیفیت اقتصادی و کیفیت اجتماعی - فرهنگی به ترتیب بر پایداری اقامتگاه‌های بوم‌گردی محدوده مورد مطالعه تأثیرگذار هستند. باریش اردم و نورای تتیک^۱ (۲۰۱۳)، در

تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی و از نوع ترکیبی یا آمیخته است. رویکرد به‌کاررفته در آن رویکرد متوالی اکتشافی است که ابتدا با استفاده از روش مرور دامنه 'به‌گردآوری متغیرها و شاخص‌های اصلی پیمایش پرداخته و سپس با استفاده از روش کمی به تأیید یا رد هر یک از این متغیرها و شاخص‌ها از منظر خبرگان مبادرت ورزیده است. انتخاب معیارها و شاخص‌ها و نهایی‌شدن آن‌ها، با نظرخواهی از متخصصان و بر اساس تکنیک دلفی انجام شده و پرسش‌نامه پس از اصلاحات لازم و تأیید روایی و اعتبار آن از سوی خبرگان، اختیار ۳۰ نفر از شاغلان و آگاهان در زمینه اقامتگاه بوم‌گردی و متخصصان و مدیران محلی روستاهای منتخب قرار گرفت. پرسش‌نامه پژوهش دارای دو بخش سؤالات عمومی و سؤالات تخصصی مربوط به عوامل بازدارنده و پیش‌برنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در چهار بعد اقتصادی، کالبدی - نهادی، اجتماعی - فرهنگی و زیست‌محیطی است که با سؤالات بسته و در مقیاس‌های اسمی، فاصله‌ای و رتبه‌ای و بر اساس طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای شامل خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد تدوین شده است.

برای سنجش پایایی و قابلیت اعتماد پرسش‌نامه از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد. دامنه مورد پذیرش در آزمون مذکور، میان اعداد ۰/۷ تا ۱ است و در تحقیق حاضر، مقدار آلفا، ۰/۹۳۷ به دست آمد. بنابراین سطح اطمینان آن، قابل قبول است.

جدول ۲. ضریب پایایی متغیرهای پژوهش

متغیر	ضریب آلفای کرونباخ
اقتصادی	۰/۸۴۰
کالبدی - نهادی	۰/۷۳۰
اجتماعی - فرهنگی	۰/۸۲۸
زیست‌محیطی	۰/۷۸۱
کل	۰/۹۳۷

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

از طرفی مطابق جدول ۳ نتایج آزمون Kmo را نشان می‌دهد. در این جدول مقدار آماره Kmo، ۰/۶۷۶ می‌باشد که این مقدار از حداقل مقدار ممکن (یعنی ۰/۵) بزرگتر بوده که نشان از توانایی و قابلیت بالا برای تحلیل عاملی (و خصوصاً تکنیک معادلات ساختاری) است. مقدار معنی‌داری آزمون ۰/۰۰۱ و چون این مقدار از ۰/۰۵ کوچکتر است، لذا در سطح خطای ۵ درصد و با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان تحلیل عاملی و تکنیک مدل‌بندی معادلات ساختاری را ادامه

بوم‌گردی تعطیل یا غیرفعال دیگری شناسایی نشد. باتوجه‌به همه ظرفیت‌های گردشگری روستایی شهرستان اردبیل برشمرده شد سهم شهرستان از درآمد گردشگری روستایی و اقامت بوم‌گردی بسیار ناچیز است. در این ارتباط پژوهش حاضر با عنایت به گسترش روزافزون علاقه‌مندان به گردشگری روستایی و طبیعت‌گردی استان اردبیل خصوصاً روستاهای شهرستان اردبیل، با انتخاب روستاهای شهرستان اردبیل به‌عنوان مجموعه از روستاهای با تنوع جاذبه‌های روستایی و بوم‌گردی - اقامتی را مورد مطالعه قرار می‌دهد تا ضمن شناسایی و بررسی شاخص‌ها و موانع توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی (عوامل بازدارنده) و شناخت شاخص‌ها و معیارهای مناسب و مساعد توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی (عوامل پیش‌برنده) در روستاهای شهرستان اردبیل، با ایجاد شیوه‌هایی مدیریتی بتواند ضمن تأکید بر توجه اصولی به موضوع اقامتگاه‌های بوم‌گردی در جوامع محلی، جهت رشد و توسعه آن راهکارهای مناسب ارائه نماید.

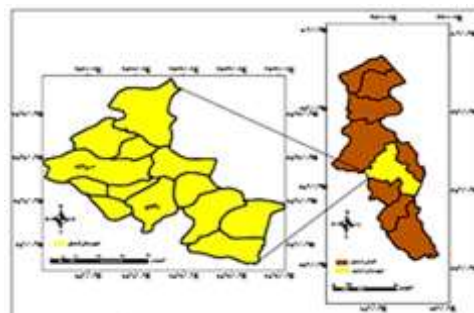
داده‌ها و روش کار

محدوده مورد مطالعه پژوهش حاضر روستاهای شهرستان اردبیل می‌باشد که از بین آن‌ها ۲ روستای شام اسبی از دهستان بالغو و وکیل‌آباد از دهستان سردابه دارای دو اقامتگاه بوم‌گردی مهم شهرستان هستند. روستای وکیل‌آباد با جمعیت ۸۶۸ (۲۳۸ خانوار) نفر واقع در دهستان سردابه در فاصله ۲۵ کیلومتری غرب شهرستان اردبیل می‌باشد. روستای شام اسبی نیز بر اساس سرشماری سال ۱۴۰۰ مرکز آمار ایران با جمعیت ۲۸۱۷ نفر (۸۲۰ خانوار) در فاصله ۱۰ کیلومتری شهرستان اردبیل واقع در دهستان بالغو در موقعیت جغرافیایی (E482441) و (N381945) و در جوار بزرگراه اردبیل - تبریز و مسیر گردشگری سریعین می‌باشد (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۰).

جدول ۱. جمعیت و خانوار محدوده مورد مطالعه

روستا	جمعیت	خانوار
شام اسبی	۲۸۱۷	۸۲۰
وکیل‌آباد	۸۶۸	۲۳۸
جمع	۳۶۸۵	۱۰۵۸

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

شکل ۱. جانمایی روستاهای مورد مطالعه بخش مرکزی شهرستان اردبیل

۱. مرور دامنه یکی از روش‌های کیفی است که از طریق فرایندی نظام‌مند، خلاصه‌کردن یا طرح‌ریزی انواع وسیعی از مقالات، گزارش‌ها، شواهد و غیره را تحلیل و بررسی می‌کند.

و انجام داد که جهت این کار از نرم‌افزار Smart PLS استفاده شد.

جدول ۳. نتایج آزمون kmo

۰/۶۷۶	آماره کایزر - مایر - اولکین
۴۴۹/۰۳۳	آماره بارتلت
۶	درجه آزادی
۰/۰۰۱	معنی‌داری

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

شرح و تفسیر نتایج

یافته‌های توصیفی مربوط به ابعاد و متغیرهای تحقیق بر اساس داده‌های جمع‌آوری شده از طریق پرسش‌نامه نشان می‌دهد میانگین بعد کالبدی - نهادی در عوامل بازدارنده و بعد اجتماعی - فرهنگی در عوامل پیش‌برنده از سایر ابعاد بیشتر بوده است (جدول ۴).

جدول ۴. یافته‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

الف- عوامل بازدارنده											
متغیر	میانگین	میانه	مد	انحراف معیار	واریانس	چولگی	کشیدگی	دامنه تغییرات	مقدار کمینه	مقدار بیشینه	جمع امتیازات
اقتصادی	۳/۶۱	۳/۷۲	۳/۸۲	۰/۷۸	۰/۶۱۳	-۰/۴۶۸	-۰/۳۰۹	۴	۱/۰۰	۵	۱۰۷۰/۸۲
کالبدی - نهادی	۳/۶۸	۳/۸۳	۳/۸۳	۰/۸۲	۰/۶۷۶	-۰/۴۹۳	-۰/۳۳۰	۳/۸۳	۱/۱۷	۵	۱۰۹۱/۵۰
اجتماعی - فرهنگی	۳/۷۲	۳/۸۳	۴/۲۵	۰/۷۷	۰/۶۰۶	-۰/۸۶۷	۰/۴۱۵	۳/۸۳	۱/۱۷	۵	۱۱۰۱/۳۳
زیست‌محیطی	۳/۵۹	۳/۶۴	۳/۵۷	۰/۷۶	۰/۵۸۰	-۰/۴۷۳	-۰/۸۲	۳/۷۱	۱/۲۹	۵	۱۰۶۳/۸۶
ب- عوامل پیش‌برنده											
متغیر	میانگین	میانه	مد	انحراف معیار	واریانس	چولگی	کشیدگی	دامنه تغییرات	مقدار کمینه	مقدار بیشینه	جمع امتیازات
اقتصادی	۳/۸۷	۴	۴/۱۰	۰/۷۳	۰/۵۴۸	-۰/۸۰۹	۰/۲۱۱	۳/۴۰	۱/۶۰	۵	۱۱۴۷/۱۰
کالبدی - نهادی	۳/۸۷	۴	۴/۴۰	۰/۶۸	۰/۴۷۳	-۰/۷۷۰	۰/۱۵۵	۳/۶۰	۱/۴۰	۵	۱۱۴۶/۸۰
اجتماعی - فرهنگی	۳/۸۸	۴	۴	۰/۶۹	۰/۴۸۷	-۰/۷۰۳	۰/۱۰۰	۳/۲۵	۱/۷۵	۵	۱۱۵۰/۰۰
زیست‌محیطی	۳/۶۳	۳/۷۷	۳/۷۷	۰/۷۸	۰/۶۲۰	-۰/۷۲۷	-۰/۰۱۳	۳/۶۷	۱/۳۳	۵	۱۰۷۵/۶۷

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

تحلیل عوامل بازدارنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی

در این مرحله، بر اساس تحلیل محتوای کیفی داده‌های گردآوری شده از طریق بررسی منابع موجود و مصاحبه‌ها، مفاهیم کلیدی از متن یادداشت‌ها و مصاحبه‌ها استخراج و طی انجام کدگذاری باز ۳۶ عامل بازدارنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی شناسایی شدند. در مرحله

کدگذاری باز، مفاهیم با همدیگر مقایسه و با ادغام مفاهیمی که خصوصیت یکسانی داشتند، ۴ گروه اصلی از موانع شامل اقتصادی، کالبدی - نهادی، اجتماعی - فرهنگی و زیست‌محیطی شناسایی شدند. بر اساس نتایج به دست آمده از تحلیل محتوای کیفی بررسی‌ها

و منابع مختلف، چارچوب عوامل بازدارنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی به صورت شکل (۲) طراحی شد.

شکل ۲. چارچوب عوامل بازدارنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی

غیربومی (ضریب تغییرات ۰/۳۷۶) در بین عامل کالبدی - نهادی گویه صدور مجوز به متقاضیان بدون در نظر گرفتن صلاحیت آن‌ها (ضریب تغییرات ۰/۳۵۶) در بین عامل اجتماعی - فرهنگی گویه افزایش میزان سرعت و ناآرامی در روستا با افزایش تعداد گردشگران (ضریب تغییرات ۰/۳۹۷) و در بین عامل زیست‌محیطی گویه کاهش منابع آب و انرژی (برق، گاز و ...) روستا با افزایش گردشگران (ضریب تغییرات ۰/۳۴۳) به لحاظ میزان تأثیر بر عدم توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در رتبه نخست قرار دارند.

به منظور تأیید مدل حاصل از بخش اول پژوهش و بررسی برازش الگوی اندازه‌گیری مربوط به عوامل بازدارنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی، از آزمون تحلیل عاملی تأییدی نوع دوم بهره گرفته شد که بر اساس ضریب تغییرات کلی به ترتیب بعد اقتصادی با ضریب تغییر ۰/۳۳۳ و کالبدی - نهادی با ضریب تغییر ۰/۳۲۱ موانع عمده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی از بین ۴ ابعاد مورد بررسی در پژوهش، محسوب می‌گردد. همچنین براساس نتایج بدست آمده در بین عامل اقتصادی گویه اختلال در روند توسعه به وسیله مالکین

جدول ۵. رتبه‌بندی عوامل بازدارنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی برحسب ضریب تغییرات

بعد	کد	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	بعد	کد	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
اقتصادی	Q11	۳/۷۹۱	۱/۱۴۵	۰/۳۰۲	اجتماعی - فرهنگی	Q50	۳/۷۳۳	۱/۱۲۹	۰/۳۰۲
	Q12	۳/۶۲۵	۱/۱۸۴	۰/۳۲۷		Q51	۳/۸۵۵	۱/۱۶۰	۰/۳۰۱
	Q13	۳/۴۷۶	۱/۲۵۷	۰/۳۶۱		Q52	۳/۷۹۷	۱/۱۷۶	۰/۳۱۰
	Q14	۳/۳۷۲	۱/۲۶۹	۰/۳۷۶		Q53	۳/۷۰۶	۱/۱۷۵	۰/۳۱۷
	Q15	۳/۵۶۱	۱/۲۲۵	۰/۳۴۴		Q54	۳/۶۵۹	۱/۱۱۵	۰/۳۰۵

۰/۳۰۹	۱/۱۳۰	۳/۶۵۹	Q55	کالبدی - نهادی	۰/۳۴۰	۱/۲۳۴	۳/۶۲۸	Q16	زیست محیطی
۰/۳۰۱	۱/۱۵۱	۳/۸۲۴	Q56		۰/۲۹۷	۱/۱۰۴	۳/۷۲۰	Q17	
۰/۳۱۲	۱/۱۳۴	۳/۶۲۸	Q57		۰/۳۲۴	۱/۱۹۷	۳/۶۹۶	Q18	
۰/۲۷۲	۱/۰۹۹	۳/۰۳۷	Q58		۰/۳۷۳	۱/۲۷۳	۳/۴۱۲	Q19	
۰/۳۱۵	۱/۱۷۰	۳/۷۲۰	Q59		۰/۲۸۴	۱/۱۰۵	۳/۸۸۵	Q20	
۰/۲۹۸	۱/۱۳۶	۳/۸۱۴	Q60		۰/۳۳۹	۱/۲۲۸	۳/۶۲۸	Q21	
۰/۳۹۷	۱/۲۷۶	۳/۲۱۶	Q61		۰/۳۳۳	۱/۲۰۱	۳/۶۱۷	کل	
۰/۳۱۱	۱/۱۵۴	۳/۷۲۰	کل		۰/۳۲۱	۱/۱۸۴	۳/۶۸۶	Q71	
۰/۳۲۰	۱/۱۸۵	۳/۶۹۹	Q22		۰/۳۱۵	۱/۰۹۲	۳/۴۶۶	Q72	
۰/۳۵۴	۱/۲۸۳	۳/۶۲۵	Q23		۰/۳۱۸	۱/۱۲۰	۳/۵۲۰	Q73	
۰/۲۸۴	۱/۰۶۹	۳/۷۶۷	Q24		۰/۳۲۴	۱/۱۶۶	۳/۵۹۵	Q74	
۰/۲۹۷	۱/۱۲۰	۳/۷۷۰	Q25		۰/۲۹۶	۱/۰۹۲	۳/۶۸۶	Q75	
۰/۳۵۶	۱/۲۴۹	۳/۵۱۰	Q26		۰/۲۹۹	۱/۱۱۸	۳/۷۴۰	Q76	
۰/۳۱۹	۱/۱۹۷	۳/۷۵۳	Q27	۰/۳۴۳	۱/۱۹۰	۳/۴۶۶	Q77		
۰/۳۲۱	۱/۱۸۳	۳/۶۸۷	کل	۰/۳۱۶	۱/۱۳۷	۳/۵۹۴	کل		

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

می‌توان نتیجه گرفت که پایایی مدل مناسب است. جدول (۶) مقادیر ضریب پایایی ترکیبی متغیرهای مدل را نشان می‌دهد. این ضریب برای هر متغیر به طور مستقل محاسبه می‌شود. باتوجه به مقادیر ضریب پایایی ترکیبی که از حداقل مقدار قابل قبول (یعنی ۰/۷) بیشتر می‌باشند، لذا سؤالات و متغیرهای پرسش‌نامه از پایایی قابل قبول و مطلوبی برخوردارند. به عبارتی سؤالات و متغیرهای تحقیق از همبستگی کافی و مطلوبی جهت تبیین هدف (یا اهداف) موردنظر در پژوهش برخوردار هستند. جدول (۶) مدل نهایی تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم عوامل بازدارنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی را بر اساس ضرایب استاندارد شده و ضرایب معنی‌داری نشان می‌دهد.

به منظور تأیید مدل حاصل از بخش اول پژوهش و بررسی برازش الگوی اندازه‌گیری مربوط به عوامل بازدارنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی، از آزمون تحلیل عاملی تأییدی نوع دوم بهره گرفته شد. بارهای عاملی از طریق محاسبه مقدار همبستگی شاخص‌های یک سازه با آن سازه محاسبه می‌شوند که اگر این مقدار برابر و یا بیشتر از ۰/۴ شود، مؤید این مطلب است که واریانس بین سازه و شاخص‌های آن، از واریانس خطای اندازه‌گیری آن سازه بیشتر بوده و پایایی در مورد آن مدل اندازه‌گیری قابل قبول است (محمدی و شائمی بزرگی، ۱۳۹۳). تمامی اعداد ضرایب عاملی سؤالات از ۰/۴ بیشتر است و از این رو لازم به حذف هیچ یک از آنها نیست و

جدول ۶. رتبه‌بندی عوامل بازدارنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی

AVE	CR	R ²	آمار T	سطح معنی‌داری	بار عاملی استاندارد	نماگر	ابعاد
۰/۶۲۸	۰/۸۹۱	۰/۶۶۸	۱۳/۴۱۳	۰/۰۰۰	۰/۶۰۵	Q11	اقتصادی
			۱۷/۳۳۴	۰/۰۰۰	۰/۶۵۹	Q12	
			۲۱/۸۵۴	۰/۰۰۰	۰/۶۸۰	Q13	
			۳۰/۱۵۶	۰/۰۰۰	۰/۷۵۵	Q14	
			۱۳/۱۴۰	۰/۰۰۰	۰/۵۹۸	Q15	
			۳۱/۵۱۹	۰/۰۰۰	۰/۷۶۲	Q16	
			۲۰/۲۲۵	۰/۰۰۰	۰/۶۸۴	Q17	
			۱۵/۱۸۳	۰/۰۰۰	۰/۶۲۸	Q18	
			۱۱/۲۲۲	۰/۰۰۰	۰/۵۳۷	Q19	
			۱۴/۸۷۳	۰/۰۰۰	۰/۶۲۶	Q20	
			۱۴/۴۹۱	۰/۰۰۰	۰/۶۲۴	Q21	

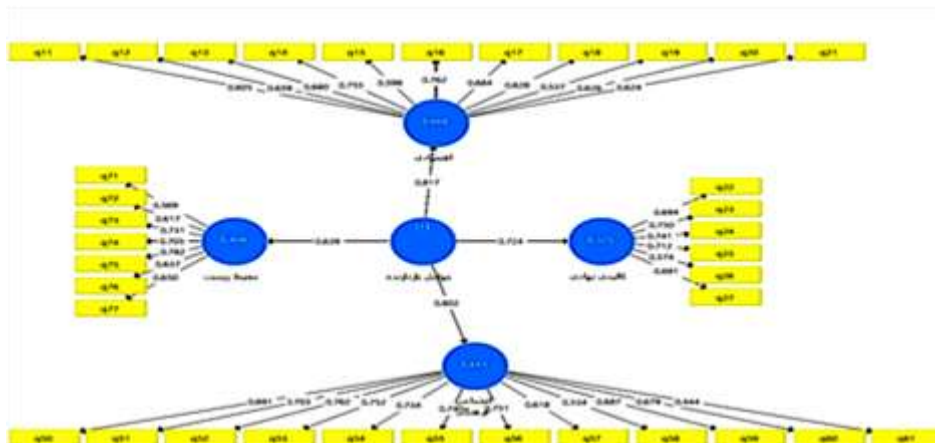

۰/۶۸۵	۰/۸۴۹	۰/۵۲۵	۱۹/۵۲۲	۰/۰۰۰	۰/۶۹۴	Q22	کالبدی - نهادی
			۲۸/۴۶۴	۰/۰۰۰	۰/۷۵۰	Q23	
			۲۲/۳۰۹	۰/۰۰۰	۰/۷۴۱	Q24	
			۲۱/۳۲۰	۰/۰۰۰	۰/۷۱۲	Q25	
			۱۱/۷۲۷	۰/۰۰۰	۰/۷۵۴	Q26	
			۱۶/۳۰۴	۰/۰۰۰	۰/۶۹۱	Q27	
۰/۶۶۴	۰/۹۱۱	۰/۶۳۴	۱۹/۳۴۴	۰/۰۰۰	۰/۶۹۱	Q50	اجتماعی - فرهنگی
			۲۱/۷۳۵	۰/۰۰۰	۰/۷۰۳	Q51	
			۲۵/۲۲۴	۰/۰۰۰	۰/۷۶۲	Q52	
			۲۶/۰۵۳	۰/۰۰۰	۰/۷۵۲	Q53	
			۲۵/۲۳۴	۰/۰۰۰	۰/۷۳۴	Q54	
			۲۳/۵۸۱	۰/۰۰۰	۰/۷۴۰	Q55	
			۲۴/۱۲۰	۰/۰۰۰	۰/۷۵۱	Q56	
			۱۴/۳۹۰	۰/۰۰۰	۰/۶۱۸	Q57	
			۹/۶۱۸	۰/۰۰۰	۰/۵۳۴	Q58	
			۲۰/۳۷۵	۰/۰۰۰	۰/۶۸۷	Q59	
			۱۷/۹۹۵	۰/۰۰۰	۰/۶۷۹	Q60	
			۷/۴۱۵	۰/۰۰۰	۰/۴۴۴	Q61	
۰/۵۵۴	۰/۸۵۲	۰/۴۰۸	۱۰/۱۴۴	۰/۰۰۰	۰/۵۶۹	Q71	محیط زیست
			۱۲/۵۰۴	۰/۰۰۰	۰/۶۱۷	Q72	
			۲۵/۴۷۶	۰/۰۰۰	۰/۷۳۱	Q73	
			۱۸/۵۸۲	۰/۰۰۰	۰/۷۰۵	Q74	
			۲۹/۲۵۳	۰/۰۰۰	۰/۷۸۲	Q75	
			۱۳/۰۹۴	۰/۰۰۰	۰/۶۳۷	Q76	
			۱۵/۲۰۸	۰/۰۰۰	۰/۶۵۰	Q77	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

پژوهش به طور مجزا پرداخت. بر اساس نتایج بدست آمده، عامل اقتصادی (با ضریب اثر ۰/۸۱۷) و اجتماعی - فرهنگی (با ضریب اثر ۰/۸۰۲) عوامل مهم بازدارنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی می‌باشد. بقیه عوامل در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

شکل (۳) مقادیر محاسبه شده قسمت آزمون ساختاری مدل بازدارنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی را نشان می‌دهد. بر اساس مقادیر آماره t ارتباط بین متغیرهای پنهان درونی و بیرونی نمونه رابطه معنی‌دار وجود دارد. در این قسمت باتوجه به مقادیر ضرایب اثر می‌توان به رتبه‌بندی و تعیین سهم هر یک از عوامل بازدارنده در مدل

شکل ۳. مدل تحلیل عاملی عوامل بازدارنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی براساس بارهای عاملی

منابع مختلف، چارچوب عوامل بازدارنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی به صورت شکل (۳) طراحی شد.

تحلیل عوامل پیش‌برنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر اساس نتایج به دست آمده از تحلیل محتوای کیفی بررسی‌ها و

شکل ۴. چارچوب عوامل پیش‌برنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی

تخصیص و تأمین اعتبار جهت بهبود زیر ساختارهای روستا (ضریب تغییرات ۰/۳۱۶)، در بین عامل کالبدی - نهادی گویه موجب جذب امکانات اساسی مانند آب آشامیدنی، گاز و برق به روستا (ضریب تغییرات ۰/۳۰۵)، در بین عامل اجتماعی - فرهنگی گویه برنامه‌ها و دوره‌های آموزشی در جهت حفاظت از منابع و جاذبه‌های گردشگری (ضریب تغییرات ۰/۳۳۹) و در بین عامل زیست‌محیطی کاهش بهره‌برداری بی رویه از منابع طبیعی از طریق رونق اقامتگاه‌های بوم‌گردی (ضریب تغییرات ۰/۳۸۳) به لحاظ میزان تأثیر مثبت بر توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در رتبه نخست قرار دارند.

به منظور تأیید مدل حاصل از بخش اول پژوهش و بررسی برآزش الگوی اندازه‌گیری مربوط به عوامل پیش‌برنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی، از آزمون تحلیل عاملی تأییدی نوع دوم بهره گرفته شد. رتبه‌بندی عوامل پیش‌برنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی برحسب ضریب تغییرات آورده شده است. براساس ضریب تغییرات کلی به ترتیب بعد زیست‌محیطی با ضریب تغییر ۰/۳۳۱ و اقتصادی با ضریب تغییر ۰/۲۸۲ عوامل پیش‌بران توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی از بین ۴ ابعاد مورد بررسی در پژوهش، محسوب می‌گردد. همچنین براساس نتایج بدست آمده در بین عامل اقتصادی گویه موجب

جدول ۷. رتبه‌بندی عوامل پیش‌برنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی برحسب ضریب تغییرات

بعد	کد	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	بعد	کد	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
اقتصادی	Q1	۳/۹۵۳	۱/۱۳۴	۰/۲۸۷	کالبدی - نهادی	Q28	۳/۹۱۹	۰/۹۷۴	۰/۲۴۹
	Q2	۳/۹۰۹	۱/۰۹۹	۰/۲۸۱		Q29	۳/۹۰۵	۱/۱۱۹	۰/۲۸۷
	Q3	۳/۸۰۱	۱/۰۱	۰/۳۱۶		Q30	۳/۸۰۴	۱/۰۸۴	۰/۲۸۵
	Q4	۳/۶۶۹	۱/۱۱۹	۰/۳۰۵		Q31	۳/۸۶۸	۱/۱۴۷	۰/۲۹۶
	Q5	۳/۹۱۹	۱/۰۳۵	۰/۲۶۴		Q32	۳/۸۵۱	۱/۱۴۹	۰/۲۹۸
	Q6	۳/۷۴۷	۱/۰۹۵	۰/۲۹۲		Q33	۴/۰۱۰	۱/۰۰۷	۰/۲۵۱
	Q7	۳/۹۲۶	۱/۱۲۰	۰/۲۸۵		Q34	۳/۹۲۲	۱/۰۴۷	۰/۲۶۷
	Q8	۳/۹۰۹	۱/۰۷۱	۰/۲۷۴		Q35	۳/۷۲۳	۱/۱۳۴	۰/۳۰۵
	Q9	۳/۹۵۶	۱/۰۰۹	۰/۲۵۵		Q36	۳/۸۷۲	۱/۰۸۸	۰/۲۸۱
	Q10	۳/۹۶۶	۱/۰۵۴	۰/۲۶۶		Q37	۳/۸۶۸	۱/۰۵۷	۰/۲۷۳
	کل	۳/۸۷۵	۱/۱۳۴	۰/۲۸۲	کل	۳/۸۷۴	۱/۰۸۰	۰/۲۷۹	
اجتماعی - فرهنگی	Q38	۳/۹۷۰	۱/۰۹۰	۰/۲۷۵	زیست‌محیطی	Q62	۳/۸۸۵	۱/۲۲۳	۰/۳۴۶
	Q39	۳/۹۲۹	۰/۹۹۷	۰/۲۵۴		Q63	۳/۵۰۰	۱/۲۳۲	۰/۳۵۲
	Q40	۳/۹۴۹	۰/۹۶۴	۰/۲۴۴		Q64	۳/۵۱۷	۱/۲۸۱	۰/۳۶۴
	Q41	۳/۸۴۸	۱/۰۶۷	۰/۲۷۷		Q65	۳/۴۰۲	۱/۳۰۳	۰/۳۸۳
	Q42	۳/۷۵۷	۱/۱۸۸	۰/۳۱۶		Q66	۳/۵۸۸	۱/۲۶۷	۰/۳۵۳
	Q43	۳/۸۳۱	۱/۱۶۷	۰/۳۰۵		Q67	۳/۸۳۴	۱/۲۲۳	۰/۳۱۹
	Q44	۳/۹۳۹	۱/۰۲۷	۰/۲۶۱		Q68	۳/۷۷۷	۱/۱۶۳	۰/۳۰۸
	Q45	۴/۰۰۷	۰/۹۹۵	۰/۲۴۸		Q69	۳/۷۴۰	۱/۰۵۶	۰/۲۸۲
	Q46	۳/۹۲۲	۱/۰۶۹	۰/۲۷۳		Q70	۳/۸۱۱	۱/۰۶۳	۰/۲۷۹
	Q47	۳/۶۸۹	۱/۲۵۱	۰/۳۳۹		کل	۳/۶۳۴	۱/۲۰۱	۰/۳۳۱
	Q48	۳/۸۸۹	۱/۰۷۹	۰/۲۷۷					
	Q49	۳/۸۹۲	۱/۰۷۸	۰/۲۷۷					
کل	۰/۱۵۲	۱/۰۸۱	۰/۲۷۸						

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

سؤالات و متغیرهای پرسش‌نامه از پایایی قابل قبول و مطلوبی برخوردارند. جدول (۸) نتایج تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم عوامل پیش‌برنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی را بر اساس ضرایب استاندارد شده و ضرایب معنی‌داری نشان می‌دهد.

به منظور تأیید مدل حاصل از بخش اول پژوهش و بررسی برازش الگوی اندازه‌گیری مربوط به عوامل پیش‌برنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی، از آزمون تحلیل عاملی تأییدی نوع دوم بهره گرفته شد. با توجه به مقادیر به‌دست آمده می‌توان گفت

جدول ۸. رتبه‌بندی عوامل پیش‌برنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی

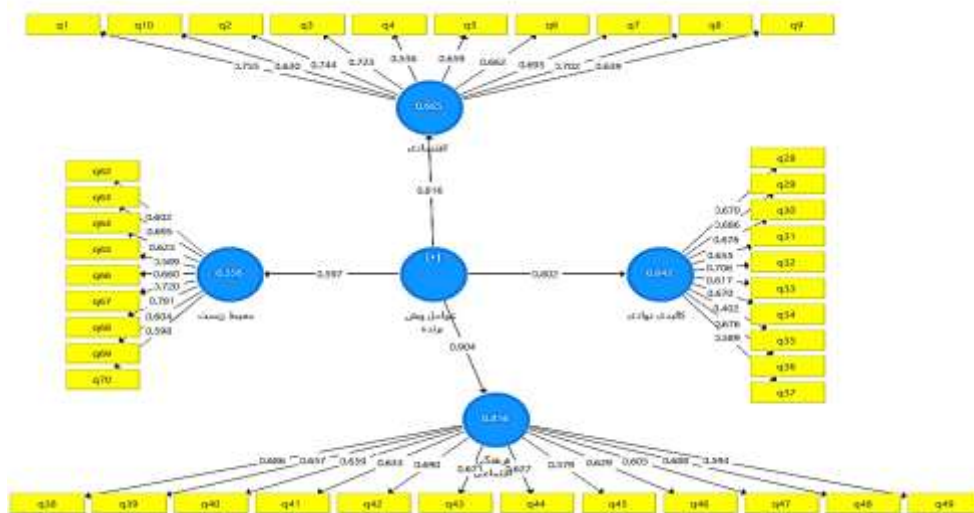
AVE	CR	R2	آمار T	سطح معنی‌داری	بار عاملی استاندارد	نماگر	ابعاد
۰/۶۵۹	۰/۱۸۹۴	۰/۶۶۵	۲۵/۶۵۱	۰/۰۰۰	۰/۷۵۵	Q1	اقتصادی
			۲۱/۸۰۰	۰/۰۰۰	۰/۷۴۴	Q2	
			۲۰/۱۴۰	۰/۰۰۰	۰/۷۲۵	Q3	
			۱۰/۸۰۲	۰/۰۰۰	۰/۵۳۶	Q4	
			۱۵/۵۶۲	۰/۰۰۰	۰/۶۵۹	Q5	
			۲۰/۶۴۳	۰/۰۰۰	۰/۶۶۲	Q6	
			۱۸/۴۱۴	۰/۰۰۰	۰/۶۹۵	Q7	
			۱۶/۶۹۳	۰/۰۰۰	۰/۷۰۲	Q8	
			۱۵/۲۹۴	۰/۰۰۰	۰/۶۳۹	Q9	
			۱۴/۶۹۰	۰/۰۰۰	۰/۶۳۰	Q10	
۰/۶۱۰	۰/۱۸۷۲	۰/۶۴۲	۱۸/۷۷۴	۰/۰۰۰	۰/۶۷۰	Q28	کابردی - نهادی
			۲۰/۲۸۸	۰/۰۰۰	۰/۶۸۶	Q29	
			۱۶/۴۸۱	۰/۰۰۰	۰/۶۷۶	Q30	
			۱۵/۹۴۱	۰/۰۰۰	۰/۶۵۵	Q31	
			۲۰/۸۵۰	۰/۰۰۰	۰/۷۰۶	Q32	
			۱۲/۵۰۵	۰/۰۰۰	۰/۶۱۷	Q33	
			۱۴/۹۹۱	۰/۰۰۰	۰/۶۷۰	Q34	
			۶/۰۷۰	۰/۰۰۰	۰/۴۰۲	Q35	
			۱۶/۶۷۱	۰/۰۰۰	۰/۶۷۶	Q36	
			۱۱/۷۱۵	۰/۰۰۰	۰/۵۸۹	Q37	
۰/۶۳۰	۰/۱۸۹۵	۰/۸۱۶	۱۹/۶۸۲	۰/۰۰۰	۰/۶۸۶	Q38	اجتماعی - فرهنگی
			۱۶/۳۵۶	۰/۰۰۰	۰/۶۵۷	Q39	
			۱۶/۹۵۱	۰/۰۰۰	۰/۶۵۹	Q40	
			۱۳/۸۶۲	۰/۰۰۰	۰/۶۳۳	Q41	
			۱۹/۱۸۰	۰/۰۰۰	۰/۶۹۰	Q42	
			۱۷/۰۵۵	۰/۰۰۰	۰/۶۷۱	Q43	
			۱۴/۴۲۳	۰/۰۰۰	۰/۶۲۷	Q44	
			۱۰/۷۸۶	۰/۰۰۰	۰/۵۷۹	Q45	
			۱۲/۴۵۱	۰/۰۰۰	۰/۶۲۹	Q46	
			۱۰/۹۳۰	۰/۰۰۰	۰/۶۰۵	Q47	
			۱۵/۶۴۴	۰/۰۰۰	۰/۶۸۸	Q48	
			۱۰/۸۲۴	۰/۰۰۰	۰/۵۹۴	Q49	
۰/۶۱۵	۰/۱۸۷۰	۰/۵۹۷	۱۴/۳۳۵	۰/۰۰۰	۰/۶۰۲	Q62	زیست محیطی
			۱۹/۸۶۹	۰/۰۰۰	۰/۶۹۵	Q63	
			۱۴/۳۰۴	۰/۰۰۰	۰/۶۲۳	Q64	
			۱۱/۹۲۴	۰/۰۰۰	۰/۵۸۹	Q65	

		۱۵/۵۶۵	۰/۰۰۰	۰/۶۶۰	Q66
		۱۷/۹۳۵	۰/۰۰۰	۰/۷۲۰	Q67
		۲۸/۳۱۰	۰/۰۰۰	۰/۷۸۱	Q68
		۱۰/۷۶۷	۰/۰۰۰	۰/۶۰۴	Q69
		۱۲/۳۹۶	۰/۰۰۰	۰/۵۹۸	Q70

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

پژوهش به طور مجزا پرداخت. بر اساس نتایج بدست آمده، عامل اجتماعی - فرهنگی (با ضریب اثر ۰/۹۰۴) و اقتصادی (با ضریب اثر ۰/۸۱۶) عوامل مهم پیش‌برنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی می‌باشد. بقیه عوامل در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

شکل (۵) مقادیر محاسبه شده قسمت آزمون ساختاری مدل پیش‌برنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی را نشان می‌دهد. بر اساس مقادیر آماره t ارتباط بین، متغیرهای پنهان درونی و بیرونی نمونه رابطه معنی‌دار وجود دارد. در این قسمت باتوجه به مقادیر ضرایب اثر می‌توان به رتبه‌بندی و تعیین سهم هر یک از عوامل بازدارنده در مدل

شکل ۵. مدل تحلیل عاملی عوامل پیش‌برنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی براساس بارهای عاملی

ساختاری در نرم‌افزار Smart PLS استفاده گردید. نتایج نشان داد که عامل اقتصادی (با ضریب اثر ۰,۸۱۷)، عامل اجتماعی - فرهنگی (با ضریب اثر 0.802) و عامل کالبدی - نهادی (با ضریب اثر ۰,۷۲۴) به ترتیب سه عامل مهم بازدارنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی است. این یافته‌ها توسط یافته‌های پژوهش‌های میترا گلستانی (۱۳۹۶) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان برنامه‌ریزی راهبردی توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی (مطالعه موردی: استان گلستان)، حمید پیرگری (۱۳۹۹) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان بررسی اثرات اقتصادی اجتماعی اقامتگاه‌های بوم‌گردی نیشابور، محمود حسن‌پور و هادی انتظاری (۱۳۹۶) در گزارشی با عنوان آسیب‌شناسی اقامتگاه‌های بوم‌گردی در ایران، خدیجه

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف شناسایی عوامل موثر بر توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در روستاهای وکیل آباد و شام‌اسبی در بخش مرکزی شهرستان اردبیل انجام شده است. در این ارتباط دو سوال اصلی پژوهش مبتنی بر این مطالب بود که عوامل بازدارنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی و عوامل پیش‌برنده اقامتگاه‌های بوم‌گردی در دو روستای مورد مطالعه کدامند؟ براساس تحلیل محتوای کیفی داده‌های گردآوری شده از طریق بررسی منابع موجود و مصاحبه‌ها، مفاهیم کلیدی از متن یادداشت‌ها و مصاحبه‌ها استخراج و طی انجام کدگذاری باز ۳۶ عامل بازدارنده و ۴۱ عامل پیش‌برنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی شناسایی شدند.

جهت شناسایی عوامل بازدارنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در دو روستای مورد پژوهش از آزمون تحلیل معادلات

در پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد خود با عنوان بررسی اثرات اقتصادی اجتماعی اقامتگاه‌های بوم‌گردی نیشابور، محسن هدیان بروجنی و مصطفی احمدوند (۱۳۹۲) در مقاله‌ای با عنوان واکاوی موانع و چالش‌های توسعه گردشگری روستایی در منطقه دنا، ماجده پور روحانی و همکاران (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان اهداف، ارکان و الزامات برنامه‌ریزی گردشگری روستایی با تأکید بر بوم گردشگری (نمونه مطالعاتی): روستای شیاده، شهرستان بابل، خدیجه بوزرجمهری (۱۳۹۶) در مقاله‌ای با عنوان توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در کشور، استان‌ها و شهرستان فردوس، عفت خشنود و همکاران (۱۳۹۶) در مقاله‌ای با عنوان تأثیر گردشگری خانه‌های دوم بر اقتصاد روستایی دهستان ابرشویه در شهرستان دماوند، مجتبی قدیری و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با موضوع نقش اقامتگاه‌های بوم‌گردی در توسعه گردشگری روستایی در نواحی روستایی شهرستان خور و بیابانک، منوچهر جهانیان و مریم مهدی‌زاده اردکانی (۱۴۰۰) در مقاله‌ای با عنوان عوامل مؤثر بر افزایش رضایت گردشگران از اقامتگاه‌های بوم‌گردی مورد مطالعه: اقامتگاه‌های بوم‌گردی شهرستان دماوند، علی‌اصغر شالبافیان و پریسا طاهریان (۱۴۰۱) در مقاله‌ای با عنوان شناسایی محرک‌ها و موانع توسعه گردشگری تجربه‌محور در اقامتگاه‌های بوم‌گردی استان سمنان تأیید می‌شوند.

بوزرجمهری و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان نقش اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر توسعه اقتصادی اجتماعی فرهنگی زنان روستایی مورد مطالعه: روستاهای شهرستان کاشمر، حسین سادین و مهدی‌پور طاهری (۱۳۹۹)، در مقاله‌ای با عنوان ارزیابی چرخه عمر اقامتگاه‌های بوم‌گردی مورد مطالعه: منطقه ترکمن‌صحرای استان گلستان، حمید هاشمی (۱۳۹۹)، در مقاله پژوهشی با عنوان واکاوی نقش اقامتگاه‌های بوم‌گردی در حوزه فرهنگ، خدیجه بوزرجمهری و همکاران (۱۴۰۰)، در مقاله‌ای با عنوان بررسی آثار و پیامدهای اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر جوامع روستایی (مطالعه موردی: روستاهای کنگ و درخت سپیدار استان خراسان رضوی)، مسعود منتظری شاه توری و همکاران (۱۴۰۰)، در مقاله‌ای با عنوان روند توسعه گردشگری در ایران با اقامتگاه‌های بوم‌گردی، خانم ربکا چورون^۱ و همکاران (۲۰۰۵)، در مقاله‌ای با عنوان اقامتگاه‌های بوم‌گردی، آینده گردشگری پایدار در کنیا تأیید می‌شوند. جهت شناسایی عوامل پیش‌برنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی در دو روستای پژوهش از آزمون تحلیل معادلات ساختاری در نرم‌افزار Smart PLS استفاده گردید. طبق نتایج عامل اجتماعی - فرهنگی (با ضریب اثر ۰,۹۰۴)، عامل اقتصادی (با ضریب اثر ۰,۸۱۶) و عامل کالبدی - نهادی (با ضریب اثر ۰,۸۰۲) به ترتیب سه عامل مهم پیش‌برنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی شناخته شدند. این یافته‌ها توسط یافته‌های پژوهش‌های حمید پیرگری (۱۳۹۹)

جدول ۹. رتبه‌بندی عوامل بازدارنده و پیش‌برنده توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی

بعد	ضریب اثر	خطای استاندارد	آماره ^T	R2	CR	AVE
بازدارنده						
اقتصادی	۰/۸۱۷	۰/۰۲۳	۳۴/۸۹۸	۰/۶۶۸	۰/۸۹۱	۰/۶۲۸
کالبدی - نهادی	۰/۷۲۴	۰/۰۳۸	۱۷/۶۴۷	۰/۵۲۵	۰/۸۴۹	۰/۶۸۵
اجتماعی - فرهنگی	۰/۸۰۲	۰/۰۲۷	۲۶/۷۴۳	۰/۶۴۳	۰/۹۱۱	۰/۶۶۴
محیط زیست	۰/۶۳۹	۰/۰۴۷	۱۴/۲۸۹	۰/۴۰۸	۰/۸۵۲	۰/۵۵۴
پیش‌برنده						
اقتصادی	0/816	۰/۰۲۵	۳۱/۹۹۱	۰/۶۶۵	۰/۸۹۴	۰/۶۵۹
کالبدی - نهادی	0/802	۰/۰۲۷	۳۱/۱۰۵	۰/۶۴۲	۰/۸۷۲	۰/۶۱۰
اجتماعی - فرهنگی	0/904	۰/۰۱۳	۶۲/۸۱۱	۰/۸۱۶	۰/۸۹۵	۰/۶۳۰
محیط زیست	0/597	۰/۰۵۷	۱۰/۳۵۹	۰/۵۹۷	۰/۸۷۰	۰/۶۱۵

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

در ادامه با توجه به نتایج تحقیق، راهکارهای پیش‌برنده برای توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی به شرح شکل (۶) پیشنهاد می‌شود:

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

References

Atai Ardestani, Z. S. (2019). *The role of ecotourism residences in the economic development of local communities; Case study: Varzane city*. Tabriz University, Faculty of Literature and Human Sciences. [In Persian]

Azizi, S., Roknodin Eftekhari, A., Pourtaheri, M. & Sadeghi, H. (2023). Presenting the Ideal Model of Spatial Planning of Ecotourism Residences (Case study: Territorial region 9). *Geography and Development*, 21 (72), 26-62. [In Persian]

Barcena, A., Prado, A., Eduardo Beteta, H. & Perez, R. (2017). *Rural industrial policy and strengthening value chains. Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC)*, ECLAC Books, No. 145, Santiago, Economic Commission for Latin America and the Caribbean, 1-229.

Buzrajmehri, Kh., Jafari, F., and Moini, Alireza. (2021). Investigating the effects and consequences of ecotourism residences on rural communities (case study: Kong and Sapidar villages in Razavi Khorasan province). *Human Settlements Planning Studies (Geographical Perspectives)*, 16(4(57)), 741-760. [In Persian]

Casais, B., Fernandes, J., Sarmento, M. (2020). Tourism innovation through relationship marketing and value cocreation: A study on peer-to-peer online platforms for sharing accommodation. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 42, 51-57.

Fazli, N. & RolnodinEftekhari, A. (2022). Measuring the impact of different dimensions of quality on sustainability of Ecolodges. *Journal of Tourism Planning and Development*, 11 (40), 41-78. [In

- Persian]
- General Department of Cultural Heritage, Tourism and Handicrafts of Ardabil Province. (2023). *Report on the amount of tourists entering Ardabil province*. [In Persian]
- Hashemi, H. (2020). Exploring the Role of Ecolodges on the Culture Domain. *Tourism of Culture*, 1(3), 49-60. [In Persian]
- Hassanpour, A., Soleimani, H., Gandhamkar, A. & Ghafari, R. (2021). Identification and analysis of thought patterns governing the effects of building ecotourism residences on sustainable rural development (case study: Moran Ward, Garmi County, Ardabil Province). *Geography and Environmental Studies*, 10(38), 7-24. [In Persian]
- Hesam, M. (2019). [Identifying Obstacles to the Establishment and Development of Ecotourism Residence in the Rural Areas Of Guilan Province (Persian)]. *Journal of Rural Research*, 10(3), 546-559, <http://dx.doi.org/10.22059/jrr.2019.281777.1363>. [In Persian]
- Kim, M., Xie ,Y. & Cirella ,G.T. (2019). *Sustainable Transformative Economy: Community-Based Ecotourism*. Sustainability 2019, 11(18), 4977; <https://doi.org/10.3390/su11184977> .
- Lahonian, V., Salem, M. D., & Manoochehri, S. (2023). An analysis of the development conditions and effective performance of ecotourism residences in the rural areas around the Zarivar wetland in Marivan city. *Geography and Environmental Planning*, 34 (4), 1 -4. [In Persian]
- Mohamadi Garfami, A., Amar, T., & Goreyshi, M. B. (2022). Analysis of the role of ecotourism residences In the rural economy of Rasht city. *Geographical Engineering of Territory*, 6(2), 487-505. [In Persian]
- Mohammadian Abi Biglo, R. (2020). *The role of ecotourism residences and natural attractions in the sustainable development of tourism; Case study: Sarein city*. Mohagheg Ardabili University, Faculty of Social Sciences. [In Persian]
- Pirgezi, H. (2020). *Investigating the socio-economic effects of Neishabur ecotourism residences*. Master's thesis, Payam Noor University, Khorasan Razavi Province, Payam Noor Center, Mashhad. [In Persian]
- Raisinejad, A., Jahanbakhsh, H. & Hosseini, M. (2021). Investigating the relationship between the architectural structure of ecotourism accommodations and the level of tourists' satisfaction (case study: ecotourism accommodations in Jannet Rodbar village, Ramsar, Mazandaran province). *Tourism and Development*, 10(1), 81-93. [In Persian]
- Taqfi-asl, S. (2022), Investigating the effects of ecotourism residences on the villages of Taleghan, *Journal of Environmental Sciences and Geography*, No. 3 (24), 23-46. [In Persian]
- Wazin, N., Yazdan Panah, H., and Saidi, M. (2022). Analysis of factors affecting the success of eco-residence business (case study: southeastern cities of Isfahan province). *Geography*, 20(75), 107-127. [In Persian]
- Wondirad, A., Tolkach, D & King, B. (2020). Stakeholder collaboration as a major factor for sustainable ecotourism development in developing countries. *Tourism Management*, Volume 78, June 2020, 104024.
- Yousefi, R. (2019). *Investigating the role of ecotourism residences in the development of village tourism economy (case study: Ivor village of Kashmar)*. Master's thesis, Imam Reza International University, Faculty of Islamic Art and Architecture. [In Persian]
- Rostam Pisheh, Maryam, Nasir Salami, Sayyed Mohammad Reza, & Tizqalam Zenozi, Saeed. (2018). Evaluation and comparative analysis of the physical structure of eco-tourism residences (case study: Talarkhaneh Bardbar and Dilmai Gesht eco-tourism residences; Gilan province). *Physical Development Planning*, 6(2) [In Persian]